

toa meille, mitä hän kuvissa näkee.

Hietalan teesi länsimaista kulttuuria vuosisatoja vaivanneesta kuvanpelosta, ikonofobiasta, on hieman keho. Historiallisena ilmiönä ikonofobia on esiintynyt kuvien palvonnan, kuvakultin kääntöpuolella; se on ollut seurausta tarpeesta monopolisoida kuvien voima Pyhien kuvien käyttöön. Myös 1900-luvulla voidaan yhtä perustellusti puhua ikonomaniaista kuin -fobiastakin.

Hietalan mukaan kaikkien ns. taidekuvien määrittäminen fiktiivisiksi vapauttaa tarpeesta tehdä tosi/valhe -eroteluja niiden suhteen. Realismivaatimus on kieltämättä haitannut kuvien ja erityisesti tv-viihteen tarkastelua, mutta taidekuvien fiktiivisyyden tunnustaminen tuskin tilannetta muuttaa: toden ja valheen dikotomia korvataan helposti uskottavan ja epäuskottavan erottelulla ja ulkoisen realismin vaatimus sisäisen realismin vaatimuksella.

En oikein ymmärrä, minkä vuoksi kuvien todellisuussuhteiden tarkastelusta olisi ehdoin tahdoin vapauduttava. Sen sijaan voitaisiin hyväksyä esimerkiksi seuraavia uusia lähtökohtia: 1) Realismi ei ole lähtökohtaisesti epärealismia parempaa; molemmat kun ovat ensi sijassa tyyllilajeja. 2) Yhden realismin sijaan voidaan puhua useiden realismien olemassaolosta; mikä on toden näköistä yhdelle ei ole sitä toiselle.

Tv:tä koskevissa tarkasteluissa Hietala on omimmillaan. Hän jäsentää tellykulttuuria lajityypeiksi ja luonnehtii sen viimeaikaisia ilmiöitä innostavasti. Sen sijaan virtuaalitodellisuuden käsittely on ohut huiskaisu. Suosittuna puheenaiheena se olisi ansainnut terävääkin polemiikkia. Onhan väitetty että virtuaalisesta wc-pöntöstä vetäminen vielä mulistaa maailman...

Kaiken kaikkiaan, kuten tästäkin vuoduksesta käy ilmi, *Kuvien todellisuus* on virittävä ja hieno pieni kirja. Sen oppikirjamaisuus ei nouse koulumestareiden perinteestä; se nostaa useampia kysymyksiä kuin mihin se vastaa.

Pertti Näränen

Kaikki ei ole sitä miltä näyttää

ALASUUTARI, Pertti. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere 1993, 257 s.

Jos joku luulee, että kvalitatiivinen tutkimus on jotakin epämääräistä hällävälintouhuilua, pettyy karvaasti lukiessaan Pertti Alasuutarin uusinta metodiopasta. Kirjassa tehdään selvää pesänjakoa hyvän ja huonon laadullisen tutkimuksen välillä.

Kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä on pitkään kritisoitu epämääräisyydestä ja "epätieteellisyydestä", jotka ovat antaneet kuvan, että laadullista tutkimusta pystyy tekemään kuka tahansa, miten tahansa, välittämättä siitä, pystyykö itse tutkimuksen lukija vakuuttamaan analyysiin oikeellisuudesta. Kvalitatiivisissa tutkimuksissa on aina ollut vaarana jättäytyminen heikkoihin nolla-analyyseihin ja pintatasolle, kun tavoitteena pitäisi Alasuutarinkin mukaan olla tunkeutuminen tämän pinnan alle.

Kuinkahan moni oppinnäytetyötään tai muuta tutkimusta tehnyt tuntee luurankojen mellastavan vaatekaapissaan lukiessaan Alasuutarin tiukkaa painotusta, että laadullisessa analyysissä yksikin poikeus kumoaa säännön ja osoittaa, että asiat pitää miettiä uudestaan. Aivan varmasti kaikissa laadullisissa tutkimuksissa ei tällaista kurinalaisuutta ole osoitettu.

Alasuutari on kuvaavasti verrannut laadullisessa tutkimuksessa merkien tulkitsemista ja uusien johtolankojen tuottamista edessä orastavaan rakkaus-suhteeseen, jossa on toisaalta havainnoitava ja pyrittävä tulkitsemaan vastapuolen erilaisia merkkejä mutta samalla varottava pettämästä itseään ja tulkitsemasta merkkejä omien toiveiden mukaisesti. Vihjeiden ja johtolankojen pohjalta yritetään päätellä jotakin sellaista, joka ei

ole nähtävissä havainnoista paljaalla silmällä.

Alasuutarin kirja on enemmän kuin tarpeellinen laadullisten metodioppaiden ainakin toistaiseksi varsin vähälukuisessa joukossa. Kuitenkaan hyväksi laadullisen aineiston analysoijaksi ei tulla pelkästään oppaita lukemalla. Kun kvantitatiivisen aineiston käsittelyä ja sen tilastotieteellisiä lainalaisuuksia on mahdollista opettaa kädestä pitäen, kvalitatiivisen tutkimuksen laatu riippuu ennen kaikkea tutkijan luovuudesta ja kyvystä yhdistellä päällisin puolin hyvinkin erilaisilta vaikuttavia havaintojaan. Varsinaisten metodioppaiden sijastakin lieneekin parempi puhua virikeoppaista.

Harha-askeleet näkyviin

Kvalitatiivisesta tutkimuksesta kiinnostuneen opiskelijan olisikin tärkeää perehtyä valmiisiin tutkimuksiin ja niissä mahdollisesti esitettyihin pohdiskeleiviin menetelmäjohtatteluihin. Valitettavasti vain tutkimuksissa on erilaisten ongelmatilanteiden raportoiminen jätetty usein tekemättä. Alasuutarikin tunnustaakin, ettei ole ainakaan itse voinut tunnistaa omia kokemuksiaan siitä tavasta, jolla tutkimusprosessia on erilaisissa metodioppaisissa kuvattu. Niissä esitetyt tutkimusprosessit ovat eräänlaista voittajien historiaa, josta on karsittu harha-askeleet, ongelmakohtat ja umpikujat. Kuitenkin Alasuutari myöntää, että laadullisten menetelmien opiskelija tarvitsee vihjeitä ja neuvoja juuri tällaisissa tilanteissa, ei silloin kun tutkimus etenee ideaalimallin mukaan. Lisäksi esimerkkitapausten raportoinnit ovat Alasuutarin mielestä jääneet usein pelkäksi anekdootikokoelmaksi, jossa kirjoittaja on kertonut henkilökohtaisista kokemuksistaan pelkästään värikkäästi, jolloin eri tavalla teoreettisesti orientoitunut lukija tulee johdetuksi harhaan.

Myöskään huolellisesti laaditut tutkimussuunnitelmat eivät ole Alasuutarin mielestä vastanneet tutkimuksen todellisuutta. Yllättävän usein tutkimusaineis-

tosta ei saadakaan irti mitään. Laadulliseen tutkimukseen liittyvien ongelmien ja yllätysten mahdollisuuksia on lukemattomia.

Alasuutarin näkemys laadullisesta tutkimuksesta muistuttaa hyvin paljon sala-poliisitutkimusta, jossa lopputuloksen ohella myös tutkittavan asian ratkaisemiseen liittyvät metodit ovat vielä alkuvaiheessa hämärän peitossa. Hän onkin jakanut laadullisen analyysin kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Edellisessä raakahavainnot pyritään supistamaan mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi. Aineiston sisällä erilaiset erot toimivat hyvinä johtolankoina siitä, mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi. Erilaisia ja poikkeavia tapauksia on pystyttävä suhteuttamaan kokonaisuuteen. Vastaavasti arvoituksen ratkaiseminen on merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta. Mitä enemmän samaan ratkaisumalliin sopivia johtolankoja löydetään, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea. Vaikka laadullinen tutkimusprosessi on hypoteesien testaamista, näitä hypoteeseja ei muotoilla ennakkoon vaan vähitellen tutkimusten ja analyysien edetessä, kun kohde tulee tutuksi ja tutkija löytää mielekkäitä kysymyksiä ja hypoteeseja.

Alasuutari kritisoikin yhä vielä varsin yleisesti hyväksytyä hypoteesien testaamisen mallia ja normistoa, joka edellyttää tutkimuksen tekemistä aina tietys-sä ajallisessa järjestyksessä. Kuitenkin, vaikka normiston mukaan hypoteesit on asetettava ennen aineiston hankintaa ja erilainen "datanooping" on kiellettyä, normistoa ei juuri koskaan noudateta edes kvantitatiivisessa sosiologisessa tutkimuksessa laadullisesta puhumatta-kaan. Yhtä keinotekoiselta vaikuttaa Alasuutarin mukaan myös empiirisen aineiston parissa saatavien ideoiden erottaminen teorioista ja tutkijan muista tutkimuksista saamistaan oivalluksista. Teoreettinen kirjoitus ja muiden tekemät tut-

kimukset ovat Alasuutarin mukaan tekstejä siinä missä laadulliset aineistotkin, joiden molempien pohjalta yritetään jäsentää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä.

Alasuutari painottaa myös kenttäpäiväkirjojen ja tulkintaraporttien jatkuvaa kirjoittamista. Hypoteeseja ja ideoita sisältävät tulkintaraportit on vain muistettava pitää erillään havaintoraporteista eli siitä, mitä tutkija on nähnyt ja lukenut.

Informantin asiantuntemus

Ehkä eniten — oman tutkimuskäytäntöni pohjalta — vierastan Alasuutarin ehdotonta näkemystä siitä, ettei tutkija voi koskaan saada tutkittavasta ilmiöstä valmiita selityksiä haastatelluilta, koska informantit eivät ole asiantuntijoita omassa asiassaan. Itse en olisi näin jyrkkä. Mielestäni haastateltavien tulkinta omassa asiassaan saattaisi AINAKIN JOSKUS toimia myös valmiina selityksenä. Tämä on tietysti tutkijan ratkaistava jokaisen tapauksen kohdalla erikseen.

Alasuutarin kirjan merkitystä lisää se, että ainakin itse uskon laadullisen tutkimusotteen yleistyvän tulevaisuudessa voimakkaasti. Laadulliseen tutkimukseen sisältyy enemmän tutkijan luovaa panosta, erilaisissa ongelmatilanteissa luovimista ja "ahaa-elämyksiä" ja se tuntuu tämän takia enemmän tutkijan "omalta" kuin jos tutkimus tehtäisiin pelkästään kvantitatiivisilla menetelmillä. Toisaalta laadullisen tutkimusotteen merkitystä lisäänee epävarmuus siitä, kuinka oleellisesti tilastollisilla menetelmillä saadut tulokset loppujen lopuksi kertovat tutkittavasta ilmiöstä. Täydelliseen varmuuteenhan tieteellisellä tutkimuksella ei tietenkään päästä.

Heikki Kuutti

Hirveän jännittävät sotauutiset

TOIVONEN, Klaus. Persianlahden sota, joukkotiedotus ja peruskoululaisten ahdistuneisuus. Mindstorm-projekti 1. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja B17. Rovaniemi 1991.

TOIVONEN, Klaus. Tunteiden myrsky. Sotauutiset silmin kuultuna ja korvin katseltuna. Mindstorm-projekti 2. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja nro 34. Rovaniemi 1992.

Persianlahden sota on ollut mediatutkimuksen lempilapsi: lukemattomissa sodan uutisointia käsittelevissä tutkimuksissa on käsitelty — hieman jälkiviisaasti — uutisoinnin sotatapahtumista antamaa yksipuolista ja siloiteltua kuvaa. Harvemmissa on sen sijaan tarkasteltu sotauutisten merkitystä tavallisen uutisikäyttäjän (tai tavallisen uutisnarkomaanin) elämässä. Vielä vähemmän on tarkasteltu sitä miten sota ja totaalinen sotauutisointi vaikutti lasten ja nuorten elämään. Kun tällaista tutkimusta tehdään syrjäisen Suomen syrjäisellä Rovaniemellä, ollaan jo kaukana tutkimuksen valtavirroista.

Kolmiosaisessa Mindstorm -projektissa tutkittiin suomalaisten peruskoululaisten ja joukkotiedotuksen reagoitua Persianlahden sotaan. Projektin ensimmäisessä osassa tutkittiin, vaikuttko sota koululaisiin, ja toisessa osassa, miten se heihin vaikutti. Kolmannessa osassa tarkastellaan sitä tiedotusainesta, josta nämä vaikutteet saatiin.

Toistaiseksi ovat tutkimusraportin muodossa valmistuneet projektin kaksi ensimmäistä, lähinnä sotauutisten vastaanottoon keskittyvää osaa. Kolmannessa, vielä ilmestymättömässä osassa tullaan analysoimaan television ja sanomalehdistön sotatiedottamista kansainvälisenä vertailuna — eli tullaan jo lä-